

DOI: 10.31866/2616-7603.2.2.2019.189535

УДК 338.48-61:316.7

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В МЕЖАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ НА ПРИКЛАДІ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ

Леся Устименко^{1а}, Наталія Булгакова^{2а}¹ Кандидат педагогічних наук, доцент; ORCID: 0000-0003-2631-1459; e-mail: ustilesia@gmail.com² Викладач; ORCID: 0000-0001-8910-0574; e-mail: mrs.bulgakova@ukr.net^а Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Анотація

Метою дослідження є вивчення шляхів оптимізації розвитку національно-орієнтованих видів туризму в контексті реалізації культурологічних проектів на прикладі подієвого туризму. Методика. Проаналізовано основні підходи щодо реалізації культурологічних проектів засобами подієвого туризму у вітчизняній та зарубіжній літературі. Охарактеризовано основні тенденції розвитку подієвого туризму в Україні. Обґрунтовано доцільність оптимізації національно-орієнтованих видів туризму. Результати. Визначено основні шляхи оптимізації розвитку національно-орієнтованих видів туризму в контексті реалізації культурологічних проектів. Наукова новизна. Систематизовано основні заходи, їх форми та специфіка культурологічних проектів, що дозволить більш ефективно розвиватись національно-орієнтованим видам туризму в Україні. Практична значимість. Запропоновано певні рекомендації та інновації, які орієнтуються на використання закордонного досвіду оптимізації розвитку національно-орієнтованих видів туризму.

Ключові слова: національно-орієнтовані види туризму; культурологічні проекти; подієвий туризм

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до національно-орієнтованих видів туризму як цілісного поліфункціонального суспільно-економічного явища державного значення. З урахуванням важливості досліджуваної проблеми, незначної кількості розвідок з цієї тематики, а також, з огляду на об'єктивну потребу у вивченні сучасних національно-орієнтованих видів туризму, визначено необхідність оптимізації їх розвитку в межах державних культурологічних проектів.

Значної популярності у світі за останні десятиліття набирає розвиток такого перспективного напрямку туризму, як івентивний (подієвий), що здійснюється

методом мультиплікативного соціально-економічного ефекту відповідно до розробленої програми з організації та періодичного проведення на певній території великомасштабних освітніх, спортивних, культурних та розважальних заходів, ефективність яких залежить від обізнаності суспільства, статусу та престижу події.

Характерною рисою івентивного туризму є подорож із метою потрапити на певну подію, свято або видовище, а саме: музичні змагання, національні фестивалі та карнавали, театральні вистави, конкурси, різні змагання та чемпіонати, політичні акції, показ унікальних природних явищ, які приваблюють туристів.

Аналіз останніх досліджень

Теоретичні основи вивчення туризму як об'єкта наукового знання сформульовані в роботах багатьох українських учених: Балабанова Г., Бейдик О., Мальскої М., Ткаченко Т., та і ін. та іноземних дослідників: Александрової А., Батлер Г., Бартон Р., Боуен Д., Бхатті А., Джафарі Д., Квартальнова В., Котлер Ф., Маршал А., Майкенз Д., Реймерс Н., Гарріс Г., Холлоуей Д. та ін.

Національно-орієнтовані види туризму, окремі аспекти та напрямки їх розвитку, досліджували вітчизняні вчені: Великочий В., Доан П., Кузьмук О., Устименко Л.

Великочий В.С. (2011), зокрема, розглядав фестивалі як підвид й один з перспективних напрямів розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області. Доан П.В. (2010) – світові перспективи фестивального туризму України. Кузьмук О. (б.р.) – культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності.

Але в контексті нашого дослідження найбільш універсальним видом трансляції національної культури є подієвий туризм. Саме цей вид туризму обирається для найбільш ефективної реалізації національних культурологічних проєктів.

Подієвий туризм досить тривалий час не привертав уваги дослідників. Одним із перших, хто зацікавився зростаючою роллю «псевдоподій», створених для рекламних та політичних цілей, був американський історик і соціолог Даніель Бурстін (1960-і роки). Однак поширення практики подієвих заходів у провідних європейських містах настає тільки в 1970-х роках. А вже в 1980-х роках у західному академічному середовищі почали обговорювати подієвий туризм як окремий сегмент туристичного ринку. І намагалися визначити його вплив на місцеву економіку, обґрунтувати технології створення та просування продукту подієвого туризму, в тому числі, за допомогою маркетингових інструментів (Гетц Д., Річі Д. та інші). У період з 1990 по 2000 роки, подієвий туризм стає одним із лейтмотивів західноєвропейського туристичного дискурсу (Аллен Д., Гетц Д., Міллер Л., Прабха П., Робінсон М., Хокінс та ін.).

Невирішені проблеми

На даний момент подієвий туризм є найперспективнішим видом у світі, що динамічно розвивається та сприяє залученню споживачів туристичних послуг незалежно від сезону. На жаль, подієвому туризму в Україні не приділяється належна увага, і країна не використовує всі свої потенційні ресурси для економіч-

ного розвитку пріоритетних районів. Усі заходи позиціюються лише як культурна, спортивна чи розважальна подія, але не асоціюються як елементи подієвого туризму. Дослідження подієвого туризму все ще знаходиться на стадії розвитку та потребують більш детального вивчення.

Глобальне поширення інформації про подій, їх універсалізація з погляду економічного, соціального, культурного та політичного впливу сприяли підвищенню професіоналізму у досліджуваній сфері. Так, були засновані міжнародні професійні структури з організації заходів, наукові програми з вивчення мультиплікативного соціально-економічного ефекту від подієвого туризму.

В Україні вивчення подієвого туризму досі не отримало належного місця в науковій літературі. Але Бейдик О. О. звертає увагу у своїх роботах на необхідність використання «подієвих рекреаційно-туристичних ресурсів». Подієвий туризм як історико-культурне явище досліджує і Устименко Л. М. (2013). Давиденко І. виділяє подієвий туризм як важливий сегмент ринку та розкриває теоретичні основи його організації.

Подієвий туризм не став об'єктом належної уваги вітчизняних дослідників. Це повністю стосується його значного репутаційного потенціалу та здатності діяти як фактор формування привабливості туристичних дестинацій.

Метою дослідження є вивчення шляхів оптимізації розвитку національно-орієнтованих видів туризму в контексті реалізації культурологічних проектів на прикладі подієвого туризму.

Завданнями, згідно поставленої мети, є:

- вивчення джерел дослідження реалізації культурних проектів у контексті подієвого туризму;
- аналіз дослідження культурологічних проектів в Україні;
- визначення особливостей організації подієвого туризму;
- вивчення шляхів оптимізації реалізації культурологічних проектів за допомогою подієвого туризму.

Методи дослідження. Поставленні завдання вирішувалися за допомогою загальнонаукових методів:

- конкретно-пошукові – для виявлення, відбору, теоретичного аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення друкованих джерел;
- історико-структурний – з метою визначення етапів суспільно-історичного розвитку;
- соціологічне дослідження – вивчення громадської думки про необхідність формування, позиціонування та формування туристичних брендів України шляхом реалізації культурологічних проектів засобами подієвого туризму.

Виклад основного матеріалу

Поняття «культура» можна визначити як сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людьми протягом всієї своєї історії, та різних форм діяльності (антична культура, українська, російська та ін.). Поняття культури також характеризує особливості свідомості, поведінки, активності людей у специфічних сферах суспільства (культура праці, спілкування, життя, політична тощо).

Закон України «Про культуру» визначає її як комбінацію матеріальної та духовної спадщини певної спільноти людей, накопиченої, закріпленої та збагаченої протягом тривалого періоду часу, переданого з покоління в покоління, включаючи всі форми мистецтва, культурної спадщини, культурних цінностей, науки, освіти та відображає рівень розвитку цієї спільноти (Верховна Рада України, 2010).

Культура сприяє створенню кращих умов життя та розвитку. Не зважаючи на свій внесок у розвиток економіки, культурні проекти постійно недофінансуються.

Термін «проекування» широко використовується в різних сферах суспільного життя. Це процес створення прототипу можливого об'єкта або держави. Різні варіанти цієї категорії переважно відображалися у проектуванні, архітектурі, технічних галузях, однак, у другій половині ХХ століття, проектування також почали використовувати в гуманітарній сфері. Мета проектування – перетворення реальності, коли створюються (або повинні бути створені) об'єкти, явища або процеси, що відповідають бажаним властивостям.

Класична позиція полягає в тому, що процес проектування складається з трьох етапів: розбіжності (розширення меж конструкційної ситуації, щоб забезпечити простір для пошуку рішень), перетворення (створення принципів і концепцій), конвергенція (вибір оптимального рішення з множини альтернатив).

Культурологічне проектування – це науково-теоретична та одночасно практична діяльність щодо створення проектів розвитку культурних систем, інститутів, об'єктів на основі культурного передбачення, прогнозування та планування їх культурних якостей і властивостей. Це дає можливості керувати культурними процесами і є вираженням того нового, що характеризує тенденції культурного розвитку. Тому культурологічне проектування пов'язане з інноваційною діяльністю і впровадженням соціальних інновацій.

Культурологічне проектування – це проектування культурних об'єктів, якостей, процесів і відношень. В основу культурологічного проектування мають бути закладені такі параметри:

- суперечливість культурного об'єкту;
- багатовекторність розвитку культурного об'єкту;
- множинність факторів його буття;
- суб'єктивні складові формування культурного очікування та прогнозу;
- фактори, що визначають різні критерії оцінки культурного об'єкта.

Слово «проект» походить від латинського «projectus», що означає «кинутий вперед». Витоки цієї концепції можна знайти в давньогрецькій культурі, в якій це означало «бар'єр, завдання, питання». Тобто, перешкоду на шляху того, хто йде, змушує зупинитись, задуматись та прийняти певні заходи. Як у житті, так і в думках, перешкоди пробуджують нові ідеї та рішення.

На думку В. А. Лукова, коли говорять про проект, то мають на увазі задуману конструкцію яких-небудь змін, котрі заздалегідь сплановані та можуть бути реалізовані. Це може бути подано у вигляді моделі, прообразу, в яких є обов'язковий вольовий компонент – налаштованість здійснити задум.

Проект містить концептуальну основу (опис ініціативи, його культурно-історичний зміст, гіпотези, оцінка їх новизни та можливі фактичні наслідки) та системно-організаційну частину (опис конкретних механізмів та етапів реалізації проекту).

Життєвий цикл культурологічного проекту можна розділити на мікроцикли:

- аналіз ситуації;
- розробка концепції проекту;
- планування проекту;
- його реалізація;
- виправлення проекту на основі результатів моніторингу;
- оцінка результатів та підведення підсумків проекту.

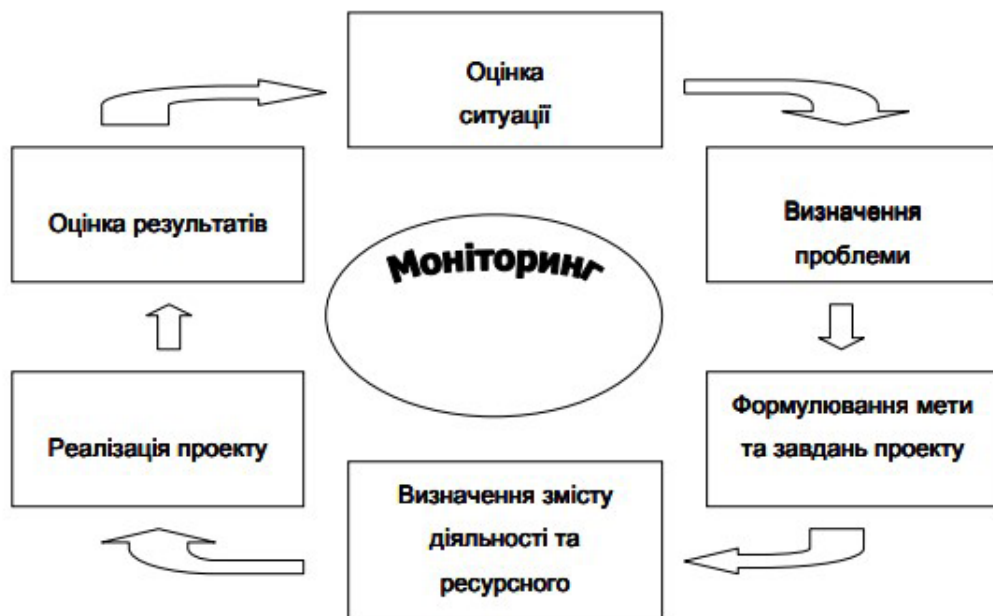

Рис.1. Загальна схема «життєвого циклу» культурологічного проекту

Аналіз ситуації проводиться з метою виявлення культурних проблем як протиріч між існуючим і бажаним. Кількість культурних проблем може коливатися від однієї до кількох, що, в свою чергу, вимагає виявлення тих проблем, вирішення яких є життєво важливими в культурно-педагогічній практиці. Це відбувається у процесі культурної діагностики.

Залежно від масштабності культурної роботи, культурна діагностика може бути реалізована на регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях. На державному рівні предметом культурної діагностики є визначення культурних проблем, на рівні суспільства чи його окремих великих культурно-демографічних груп: діти, молодь, люди похилого віку, інваліди, національні громади тощо. В переважній більшості, такі діагностичні дослідження проводять науково-дослідні установи або спеціалізовані підрозділи. Наприклад, в Україні культурну діагностику на державному рівні проводить Інститут соціальних досліджень.

Культурологічна діагностика здійснюється за допомогою певного діагностичного інструментарію, в переважній більшості це – сукупність різних культурних методів.

Фінансове обґрунтування проекту повинно містити основні розрахунки необхідних коштів, фіксувати їхні джерела. Також, необхідно визначити заробітну плату тих, хто в ньому задіяний: менеджери, бухгалтери, виконавці, залучені фахівці тощо, або проект буде реалізовуватися на добровільній основі. Потрібно уточнити необхідну суму оплати приміщень, телефону, комунальних послуг, електронної пошти; вартість обладнання для вирішення завдань проекту; публікацій друкованих матеріалів, семінарів, тренінгів, тощо. Тобто, кожен вид діяльності в рамках проекту повинен бути розрахований і відповідати реальним цінам.

Наступним етапом «життєвого циклу» проекту є його планування – створення переліку певних дій та порядок реалізації проекту. Тут поняття проекту поєднується з організаційними діями: діяльність співвідноситься з цілями проекту, робота з наявними ресурсами, умовами виконання, виконавцями та розміром фінансування.

Рис. 2. Логіка побудови культурологічного проекту

Висновки

Таким чином, культурологічне проектування – це науково-теоретична та одночасно практична діяльність створення проектів розвитку культурних систем, інститутів, об'єктів на основі культурного передбачення, прогнозування та планування їх культурних якостей і властивостей. Це дає можливість керувати культурними процесами. Тому культурологічне проектування має бути пов'язане з національними пріоритетами та впровадженням соціальних інновацій.

Організація фестивальних дійств, фольклорних свят є однією з активних форм безпосереднього залучення іноземних туристів до країни або вітчизняних туристів у регіони. Унікальні тури фестивального туризму, що поєднують традиційний відпочинок з участю в національних, етнічних заходах регіону, країни, або місцевості поступово набувають дедалі більшої популярності. Фестивальний туризм (підвид подієвого) є показником і своєрідним каталізатором мистецького життя країни. Як свідчить світовий та український досвід, фестивалі визначають

напрямки розвитку мистецтва, формують нові ідеї, відкривають нові горизонти для творчої самореалізації.

Фестивальний туризм в Україні останнім часом набув широкого розвитку. Основною метою проведення фестивальних турів є поєднання традиційного відпочинку з участю у найбільш захоплюючих мистецьких дійствах. Фестиваль поступово набирає популярність. Фестивальний туризм – це атмосфера свята, що не закінчується, індивідуальні умови відпочинку та незабутні враження, що відбуваються в різних регіонах України, забезпечують його популяризацію, сприяють активному розвитку цільових туристичних поїздок. Щорічні фестивалі в Україні відвідують багато туристів з інших країн, тому що наша Батьківщина дуже гостинна.

Тому, подієвий туризм в Україні, в останні роки (2015–2019 рр.) починає поступово поширюватися за рахунок появи великої кількості регіональних та локальних подій. Такі великі міста, як: Київ, Харків, Одеса, Львів та Дніпро, періодично проводять заходи, приурочені до певного свята та певної тематики, що приваблює вітчизняних та іноземних туристів.

Аналізуючи закордонну культурну політику, варто окреслити загальні риси системи законодавчих і виконавчих механізмів, а саме: відстороненість держави від впливу на культурну сферу, незалежність більшості культурних установ; підтримка (фінансова, пільгова, податкова) установ, колективів, а не стовідсоткове утримання, фінансова допомога конкретним культурним проектам, в яких пільгові режими надаються некомерційним (культурним, освітнім, релігійним) організаціям; стимулювання недержавної форми підтримки культури, сприяння створенню та розвитку мережі благодійних організацій (фондів, агентств), основною метою яких є підтримка та розвиток культури; децентралізація управління у сфері культури.

Разом з тим, нормативно-правова база сфери культурної політики знаходиться на стадії реформування та вдосконалення. Окрім позитивних досягнень у цій галузі, існують певні прогалини. Порівняно з законодавством інших країн, в Україні прийнято понад 300 постанов щодо культурних питань. Такий широкий спектр законодавчих актів у багатьох випадках суперечливий.

Сучасний стан розвитку інститутів у культурологічній сфері характеризується: критичним станом; слабкою матеріально-технічною базою закладів культури; низьким рівнем економічної та правової компетенції; відсутністю переосмислення «бюджетної свідомості»; складністю переорієнтації мислення та управління сферою культури; низьким рівнем соціального захисту працівників у цій сфері.

Вважаємо, необхідним є запровадження нових механізмів фінансування культурних організацій та проектів: розвиток механізмів фінансування культурних проектів на конкурсних засадах (грантових програмах), доступних культурним організаціям незалежно від форми власності та підпорядкування; подальший розвиток виробничої системи не тільки в кіно, але і в театрі (підприємстві) та концертному бізнесі; вдосконалення існуючої системи премій Президента для видатних художників та творчої молоді, інших проектів та програм фінансової підтримки; звільнення всіх таких грантів від оподаткування.

Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду щодо реалізації культурологічних проектів за допомогою подієвого туризму є одним із важливих шляхів розвитку

вітчизняної культури і туризму. Значний досвід у практиці реалізації культурологічних проектів за допомогою подієвого туризму мають такі європейські країни як: Австрія, Бельгія, Велика Британія, Італія, Іспанія, Франція та інші. Важливим аспектом цієї практики є реалізація мультиплікаційного ефекту від подієвого туризму, адже розвиток цього виду туризму дозволяє вирішити проблеми сезонності в роботі туристичної індустрії (соціально-економічний ефект), краще вивчити свою культуру (пізнавально-освітній ефект), відродити традиції та нематеріальну культурну спадщину (культурологічний ефект), залучити населення до туризму (рекреаційний ефект) тощо.

Отже, очевидним є оптимізація розвитку національно-орієнтованих видів в межах культурологічних проектів, що, в свою чергу, створить позитивні умови для формування творчого середовища та соціально-економічного розвитку України.

Список бібліографічних посилань

- Великочий, В.С. (2011). Фестивалі як підвид й один з перспективних напрямів розвитку культурного туризму в Івано-Франківській області. В *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Т.1, с.7-10). Красноармійськ: Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ.
- Верховна Рада України. (2010). Про культуру: Закон України №2778-VI від 14 грудня 2010. Взято з http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808.
- Доан, П.В. (2010). Світові перспективи фестивального туризму України. *Географія та туризм*, 3, 31-37.
- Зараховський, О.Є. (2019). Сучасний стан державної реєстрації українських нерухомих об'єктів культурної спадщини. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 20, 88-98.
- Кузьмук, О. (б.р.). Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності. Взято з <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/23.htm>.
- Устименко, Л.М. (2013). Подієвий туризм як історико-культурне явище. *Культура і сучасність*, 1, 88-92.

References

- Doan, P.V. (2010). Svitovi perspektyvy festyvalnoho turyzmu Ukrainy [World perspectives of festival tourism of Ukraine]. *Geography and Tourism*, 3, 31-37 [in Ukrainian].
- Kuzmuk, O. (n.d.). Kulturnyi turyzm yak instrument formuvannia natsionalnoi identychnosti [Cultural tourism as an instrument of formation of national identity]. Retrieved from <http://old.niss.gov.ua/Monitor/desember08/23.htm> [in Ukrainian].
- Ustymenko, L.M. (2013). Podiiyvi turyzm yak istoryko-kulturne yavyshe [Event tourism is a historical and cultural phenomenon]. *Kultura i suchasnist*, 1, 88-92 [in Ukrainian].
- Velykochyi, V.S. (2011). Festyvali yak pidvyd y odyn z perspektyvnykh napriamiv rozvytku kulturnoho turyzmu v Ivano-Frankivskii oblasti [Festivals as one of the promising directions for the development of cultural tourism in the Ivano-Frankivsk region]. In *Aktualni problemy ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku rehionu* [Current problems

of economic and social development of the region], Proceedings of the All-Ukrainian Scientific And Practical Conference] (Vol.1, pp.7-10). Krasnoarmiisk: Krasnoarmiiskiy industrialnyi instytut DonNTU [in Ukrainian].

Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). Pro kulturu [About culture]: Zakon Ukrainy №2778-VI from December 14 2010. Retrieved from http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/136808 [in Ukrainian].

Zarakhovskiy, O.Ye. (2019). Suchasnyi stan derzhavnoi reiestratsii ukrainskykh nerukhomykh ob'ektiv kulturnoi spadshchyny [The modern apartment of the state registration of the Ukrainian immobile objects of cultural heritage]. *Kultura i mystetstvo u suchasnomu sviti*, 20, 88-98 [in Ukrainian].

OPTIMIZING THE DEVELOPMENT OF NATIONAL-ORIENTED TYPES OF TOURISM WITHIN CULTURAL PROJECTS ON THE EXAMPLE OF EVENT TOURISM

Lesia Ustymenko^{1a}, Nataliia Bulhakova^{2a}

¹ PhD in Pedagogy, Associate Professor; ORCID: 0000-0003-2631-1459; e-mail: ustilesia@gmail.com

² Lecturer; ORCID: 0000-0001-8910-0574; e-mail: mrs.bulgakova@ukr.net

^a Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

141

Abstract

The purpose of the study is to optimize the development of nationally oriented types of tourism in the context of the cultural projects' implementation on the example of event tourism. Methods. The main approaches in domestic and foreign literature to the realization of cultural projects through event tourism are analyzed. The main trends in the development of event tourism in Ukraine are described. The expediency of national-oriented types of tourism optimization is substantiated. Results. The main ways of optimizing the development of national-oriented types of tourism in the context of cultural projects are identified. Scientific novelty. The main activities, their forms and the specifics of cultural projects have been systematized, which will allow them to develop more effectively within their nationally oriented types of tourism in Ukraine. Practical importance. Definite recommendations and innovations based on the use of foreign experience to optimize the development of national-oriented tourism in the context of cultural projects on the example of event tourism are offered.

Keywords: national-oriented types of tourism; cultural projects; event tourism

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.